

Η μετασχηματίζουσα μάθηση μέσα από την Τέχνη

Θέμα: Σχολικός Εκφοβισμός

Εισαγωγή

Ένα από τα πιο σημαντικά θέματα που τα τελευταία χρόνια απασχολεί ολοένα και περισσότερο την επιστημονική κοινότητα είναι το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, καθώς συχνά διαταράσσει τη σχολική και κοινωνική ζωή των μαθητών και την εύρυθμη λειτουργία της σχολικής μονάδας. Το θέμα «**Σχολείο και Παιδί**» αποτελεί σημαντικό σημείο αναφοράς του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών του Δημοτικού Σχολείου: ανήκει στους άξονες γνωστικού περιεχομένου τόσο στο μάθημα «*Μελέτη Περιβάλλοντος*» των Α', Β', Γ' και Δ' τάξεων όσο στο μάθημα «*Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή*» των Ε' και ΣΤ' τάξεων. Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας έχει επιλεγεί το κείμενο της Μαρίας Φραγκιά «**Ξ...όπως ξιφίας**»¹ που περιλαμβάνεται στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων «*Το Δελφίνι*» για την Α' και Β' Δημοτικού (σελ. 35-36). Ο συνολικός χρόνος του διδακτικού σεναρίου υπολογίζεται σε 2-3 διδακτικές ώρες. Η διδακτική αξιοποίηση του παραμυθιού απευθύνεται σε μαθητές της δευτέρας Δημοτικού.

Κεντρικός στόχος της δραστηριότητας θα είναι η συνειδητοποίηση μίας σημαντικής διάστασης του σχολικού εκφοβισμού που αφορά τα παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας, τη χρησιμοποίηση δηλαδή περιπαικτικών εκφράσεων και υποτιμητικών πειραγμάτων. Επιμέρους στόχοι της προτεινόμενης δραστηριότητας είναι μεταξύ άλλων: 1. η ανάπτυξη κριτικής και δημιουργικής σκέψης μέσα από την ανάγνωση ενός λογοτεχνικού κειμένου και την παράλληλη επεξεργασία ενός πίνακα ζωγραφικής, 2. η υιοθέτηση θετικής στάσης στην αποδοχή της διαφορετικότητας και 3. η τροποποίηση δυσλειτουργικών για τη σχολική ζωή στάσεων που πλήττουν την αυτοεκτίμηση των συνομηλίκων.

¹ Φραγκιά, Μ. (2001). *Το αλφαθητάρι της φύσης*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Εφαρμογή 1^{ου} σταδίου: προσδιορισμός της ανάγκης για κριτική διερεύνηση του θέματος

Η εκπαιδευτικός της τάξης, γνωρίζοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, τη δυναμική της ομάδας των μαθητών και το πλέγμα των μεταξύ τους σχέσεων, εγείρει το κεντρικό ερώτημα, γύρω από το οποίο θα επιδιωχθεί η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των παιδιών: **«Ποιοι είναι οι λόγοι που μπορεί να οδηγήσουν έναν μαθητή να μη θέλει να πάει στο σχολείο;»**.

Η προσέγγιση του συγκεκριμένου ερωτήματος έχει καθοριστική σημασία, καθώς δύναται να δώσει απαντήσεις σε θέματα που άπτονται του σχολικού εκφοβισμού, προτρέποντας τα παιδιά να εκφράσουν προσωπικά τους σχετικά βιώματα και εμπειρίες. Επιπλέον, ο κριτικός στοχασμός επί του συγκεκριμένου ερωτήματος μπορεί να οδηγήσει σε έναν συνολικότερο προβληματισμό και στην αναθεώρηση της στάσης τους προς τους συνομηλίκους τους.

Εφαρμογή 2^{ου} σταδίου: έκφραση των απόψεων των μαθητών

Τα παιδιά εργάζονται είτε ατομικά είτε σε ομάδες των τριών ή τεσσάρων, εκφράζοντας την άποψή τους σχετικά με το υπό συζήτηση θέμα (βλ. 1^ο στάδιο). Οι καταγραφές των παιδιών παίρνουν τη μορφή μικρής εργασίας και θα δώσουν το έναυσμα για τον προσδιορισμό των υποθεμάτων και των κριτικών ερωτημάτων που θα διαμορφωθούν στο επόμενο στάδιο εφαρμογής της μεθόδου. Ενδεικτικές απαντήσεις στο υπό διερεύνηση θέμα είναι πιθανόν να είναι οι εξής: *«Βαριέται και νυστάζει», «Δεν έχει διαβάσει καλά», «Δεν έχει κάνει τις εργασίες», «Φοβάται ότι θα τον κοροϊδεύουν, αν δεν πει καλά το μάθημα», «Φοβάται τα παιδιά που τον πειράζουν στο διάλειμμα», «Ανησυχεί μήπως τον σηκώσει ο δάσκαλος στον πίνακα και δεν ξέρει να λύσει τις ασκήσεις», «Μόλις φόρεσε σιδεράκια και φοβάται ότι θα τον κοροϊδεύουν»* κ.ο.κ.

Εφαρμογή 3^{ου} σταδίου: έκφραση των απόψεων των μαθητών

Με αφορμή τις απόψεις των παιδιών προσδιορίζονται τα υποθέματα που θα εξεταστούν, τα οποία μπορούν να πάρουν τη μορφή ενός συγκεκριμένου κριτικού ερωτήματος. Αυτό θα γίνει σε συνεργασία με την ομάδα και με βάση τον γενικότερο προβληματισμό των παιδιών, όπως αυτός εκφράζεται μέσα από τις καταγραφές του 2^{ου} σταδίου.

Για παράδειγμα, για το θέμα **«Η σχέση του Παιδιού με το Σχολείο»** ερωτήματα που θα διευκόλυναν την κριτική προσέγγιση του θέματος θα μπορούσαν να είναι τα εξής:

A. Ποιοι είναι οι παράγοντες που αγχώνουν τον μαθητή και τον κάνουν να αντιμετωπίζει το σχολείο με φόβο;

B. Πώς αισθάνεται ένας μαθητής που δεν θέλει να πάει στο σχολείο;

Για τις ανάγκες υλοποίησης της συγκεκριμένης δραστηριότητας και λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία των παιδιών, στα οποία απευθύνεται η δράση, προτείνεται η διαμόρφωση-επιλογή (με συνεργασία της ολομέλειας των παιδιών) ενός μόνο κριτικού ερωτήματος, στο οποίο τα παιδιά θα κληθούν να αναστοχαστούν (βλ. εφαρμογή πέμπτου και έκτου σταδίου ακολούθως). Το κριτικό αυτό ερώτημα θα μπορούσε να διαμορφωθεί ως εξής: **«Γιατί μπορεί να αγχώνεται ένας μαθητής και δε θέλει να πάει στο σχολείο και πώς μπορεί να αισθάνεται για αυτό;»**

Εφαρμογή 4^ο σταδίου: επιλογή έργων τέχνης για την επεξεργασία των κριτικών ερωτημάτων

Για την επεξεργασία των κριτικών ερωτημάτων που διατυπώθηκαν στο 3^ο στάδιο της μεθόδου, επιλέγονται τρία έργα τέχνης, τα οποία δύναται να δώσουν ιδέες για την ανάπτυξη προβληματισμού και κριτικού αναστοχασμού. Το πρώτο έργο τέχνης είναι λογοτεχνικό και προέρχεται από το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων για την Α΄ και Β΄ Δημοτικού. Έχει τον τίτλο «**Ξ...όπως ξιφίας**»² και δίνει έναυσμα για την ουσιαστική επεξεργασία των κριτικών ερωτημάτων, καθώς ο κεντρικός ήρωας του αποσπάσματος υπόκειται καθημερινά την κοροϊδία και τα πειράγματα των συμμαθητών του εξαιτίας της μακριάς και σουβλερής του μύτης. Το δεύτερο έργο τέχνης είναι εικαστικό. Πρόκειται για τον πίνακα ζωγραφικής του Νικηφόρου Λύτρα «**Δεν θέλει το σχολείο**»³, που επίσης συμπεριλαμβάνεται στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων για την Α΄ και Β΄ Δημοτικού. Με κεντρικό πρόσωπο ένα μικρό παιδί, ο συγκεκριμένος πίνακας μπορεί να κινητοποιήσει τους μικρούς μαθητές να καταθέσουν σημαντικές προσωπικές εμπειρίες ή σκέψεις σχετικά με τα υπό συζήτηση κριτικά ερωτήματα. Ενισχυτικά προς την ίδια κατεύθυνση μπορεί να λειτουργήσει και το τρίτο έργο τέχνης, μία φωτογραφία του Matt Mahurin⁴ με κεντρικό θέμα τον σχολικό εκφοβισμό, που μπορεί να προσφέρει ενδιαφέροντα εναύσματα για τον κριτικό στοχασμό των μαθητών σχετικά με τα συναισθήματα των μαθητών που δεν θέλουν να πάνε στο σχολείο.

² Το πλήρες κείμενο περιλαμβάνεται στο παράρτημα της παρούσας εργασίας.

³ Ο πίνακας περιλαμβάνεται στο παράρτημα της παρούσας εργασίας.

⁴ Η φωτογραφία περιλαμβάνεται στο παράρτημα της παρούσας εργασίας.

Εκπαίδευση μέσα από την Τέχνη

Ο τρόπος, με τον οποίο το νόημα των 3 αυτών έργων τέχνης συσχετίζεται με το περιεχόμενο των κριτικών ερωτημάτων αποτυπώνεται στον Πίνακα Συσχέτισης που ακολουθεί.

Έργα Τέχνης	Κριτικά Ερωτήματα	
	A	B
1. «Ξ...όπως ξιφίας», Απόσπασμα από το <i>Αλφαβητάρι της Φύσης</i> Μαρία Φραγκιά	✓	✓
2. «Δεν θέλει το σχολείον», Νικηφόρος Λύτρας		✓
3. Φωτογραφία με θέμα τον σχολικό εκφοβισμό, Matt Mahurin		✓

Εφαρμογή 5^ο σταδίου: 1^ο μέρος

Στο πρώτο μέρος του πέμπτου σταδίου επιδιώκεται η όσο το δυνατόν διεξοδικότερη επεξεργασία καθενός από τα επιλεγμένα έργα τέχνης. Για το λογοτεχνικό απόσπασμα προτείνεται να ακολουθηθεί η τεχνική των τεσσάρων (4) φάσεων του David Perkins. Αν και η τεχνική αυτή έχει προταθεί με στόχο κυρίως την προσέγγιση εικαστικών έργων, μπορεί να αξιοποιηθεί και σε άλλες μορφές τέχνης, όπως στην προκειμένη περίπτωση στη λογοτεχνία, επιδιώκοντας να αποδώσει διαφορετικές «αναγνώσεις» του λογοτεχνικού αποσπάσματος. Για την επεξεργασία των άλλων δύο έργων τέχνης (πίνακα ζωγραφικής και φωτογραφία) προτείνεται η αξιοποίηση της τεχνικής «Ορατή Σκέψη» (*Visible Thinking*), καθώς είναι πιο απλή και καταλληλότερη για παιδιά μικρότερης ηλικίας. Η οπτικοποίηση των εκμαιοευτικών ερωτήσεων, όπως φαίνεται στις **Εικόνες 1, 2 και 3** του Παραρτήματος, μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά της Β΄ τάξης του Δημοτικού να κατανοήσουν τα έργα τέχνης, να αντλήσουν και να καταγράψουν το δικό τους μοναδικό νόημα για αυτά.

Εφαρμογή 5^{ου} σταδίου: 2^ο μέρος

Στο δεύτερο μέρος του πρώτου σταδίου τα παιδιά καλούνται πάλι να εργαστούν σε ομάδες και να συσχετίσουν τις ιδέες και καταγραφές τους με το κριτικό ερώτημα. Στόχος της συγκεκριμένης δράσης είναι να αποκαλυφθούν περισσότερες διαστάσεις του υπό διερεύνηση θέματος, γεγονός που θα οδηγήσει στον κριτικό αναστοχασμό του επόμενου σταδίου.

Εφαρμογή 6^{ου} σταδίου: αναστοχασμός και αποτίμηση

της κριτικής σκέψης των παιδιών

Στο τελευταίο αυτό στάδιο οι μαθητές καλούνται να εργαστούν στις ίδιες μικρές ομάδες τριών ή τεσσάρων ατόμων που είχαμε ορίσει κατά το δεύτερο στάδιο της μεθόδου. Επεξεργαζόμενοι τις απόψεις που εκφράστηκαν στη διάρκεια υλοποίησης του διδακτικού σεναρίου, οι μαθητές αποτυπώνουν στο χαρτί εκ νέου την άποψή τους σχετικά με το υπό διερεύνηση θέμα. Τέλος, προτείνεται η αποτίμηση της Κριτικής Σκέψης των παιδιών, η οποία θα κυμαίνεται από ένα πρώτο επίπεδο απλής περιγραφικής διάθεσης μέχρι ένα πιο σύνθετο επίπεδο κριτικής συνειδητοποίησης συνοδευόμενη από προτάσεις των μαθητών για αλλαγή και βελτίωση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ: «Ξ...όπως ξιφίας»

Ο Ξέρξης ο ξιφίας γύρισε μια μέρα πολύ στενοχωρημένος από το σχολείο του. Δεν έφαγε τίποτα για μεσημεριανό και κλείστηκε στο δωμάτιό του. Αυτό ήταν πράγματι παράξενο γι' αυτόν, αφού όλοι γνώριζαν πόσο λιχούδης και γελαστός ήταν.

Η μαμά του, λοιπόν, επειδή κατάλαβε πως κάτι σοβαρό του συμβαίνει, μπήκε σιγά σιγά στο δωμάτιο του και τον βρήκε να κλαίει ξαπλωμένος στο κρεβάτι του.

- Τι έχεις αγοράκι μου; ρώτησε, παίρνοντας τον αγκαλιά.

- Αχ, μανούλα μου... Όλοι στο σχολείο με κοροϊδεύουν για τη μεγάλη

σουβλερή μου μύτη! Με φωνάζουν μυτόγκα και δε θέλουν να παίζουν

μαζί μου, γιατί φοβούνται, λένε, πως θα τους χτυπήσω... Ούτε κανείς κάθεται μαζί μου στο ίδιο θρανίο, για να μην του σκίσω, λένε, την ποδιά... Κι όλο χαζοαστεία κάνουν με την μύτη μου: Προχτές, ας πούμε, που έβρεχε, ήρθαν όλοι με ένα μανταλάκι στο χέρι κι όταν τους ρώτησε η δασκάλα μας τι το θέλανε, βάλανε τα γέλια και της απαντήσανε πως θα κρεμούσαν τα βρεγμένα ρούχα τους στη μύτη μου να τα στεγνώσουν! Χτες πάλι, όταν στο μάθημα της ιστορίας ρωτούσε η δασκάλα πώς βυθίστηκε ο Τιτανικός, πετάχτηκε το μελανούρι και φώναξε περιπαιχτικά: Μήπως περνούσε ο Ξέρξης από δίπλα του; Κι όλοι σκάσανε στα γέλια! Αλλά το χειρότερο έγινε σήμερα: Όταν με ρώτησε η δασκάλα τι δώρο θέλω να μου φέρει ο Αϊ-Βασίλης, πριν προλάβω ν' απαντήσω, άρχισαν όλοι να φωνάζουν: Ένα τεράστιο άσπρο σεντόνι! Ένα τεράστιο άσπρο σεντόνι! Και γιατί, παρακαλώ, σεντόνι; ρώτησε απορημένη η δασκάλα. Για να σκουπίζει τη μύτη όταν συναχώνεται... φώναξαν τα παλιόπαιδα και τρελάθηκαν στα γέλια... **Αυτό ήταν, δεν αντέχω άλλο! Δε θα ξαναπάω σχολείο ποτέ πια**, είπε ο Ξέρξης και ξανάρχισε να κλαίει.

- Αυτό θα είναι πολύ κουτό από μέρους σου, μικρέ μου, του είπε η μαμά του, γιατί έτσι ούτε γράμματα θα μάθεις, ούτε και την αξία της μύτης σου θα αποδείξεις!

- Και τι αξία μπορεί να έχει η τεράστια, σουβλερή μου μύτη; ρώτησε ο Ξέρξης, σταματώντας αμέσως το κλάμα του.

- Αυτό θα σε αφήσω να το ανακαλύψεις μόνος σου, όταν έρθει η κατάλληλη ώρα...

Εκπαίδευση μέσα από την Τέχνη

[...] Την άλλη μέρα ο Ξέρξης ξεκίνησε αποφασιστικά για το σχολείο του, όταν, στα μισά του δρόμου, άκουσε σπαραχτικές φωνές να καλούν σε βοήθεια και οι φωνές αυτές έρχονταν ακριβώς από τη μεριά του σχολείου! Δίνει μια με τη δυνατή ουρά του, χιμάει σαν βολίδα μπροστά, πλησιάζει και τι να δει; Ένα πελώριο δίχτυ, αυτό που οι άνθρωποι λένε «τράτα», σάρωνε χωρίς έλεος το βυθό, φυλακίζοντας προς το θάνατο ό,τι έβρισκε στο διάβα του. Και μέσα βρίσκονταν η δασκάλα κι όλοι οι συμμαθητές του! Καθόλου δε δίστασε ο Ξιφίας: ορμάει πάνω στο δίχτυ και χρατς χρουτς! το ξεσκίζει με την κοφτερή του μύτη, λευτερώνοντάς τους όλους...

ΠΙΝΑΚΑΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ του ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΛΥΤΡΑ

«Δεν θέλει το σχολειόν»

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ του Matt Mahurin

ΕΦΑΡΜΟΓΗ 5^{ου} ΣΤΑΔΙΟΥ: 1^ο ΜΕΡΟΣ

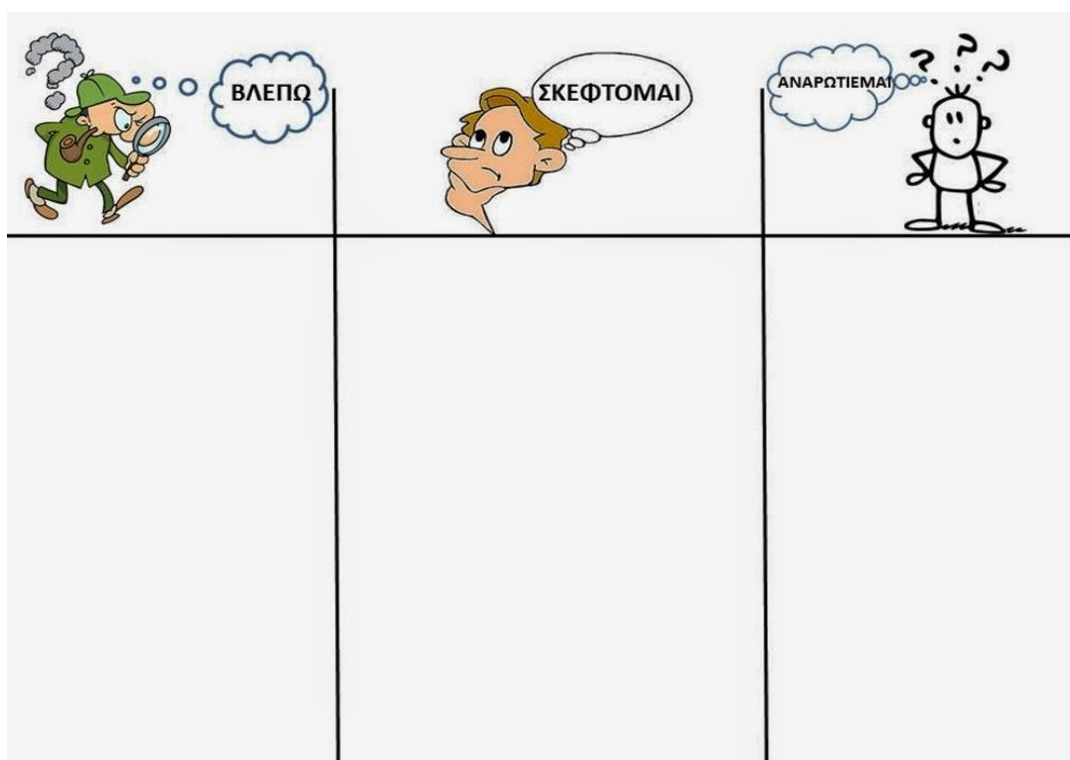
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

(Εικόνα 1)

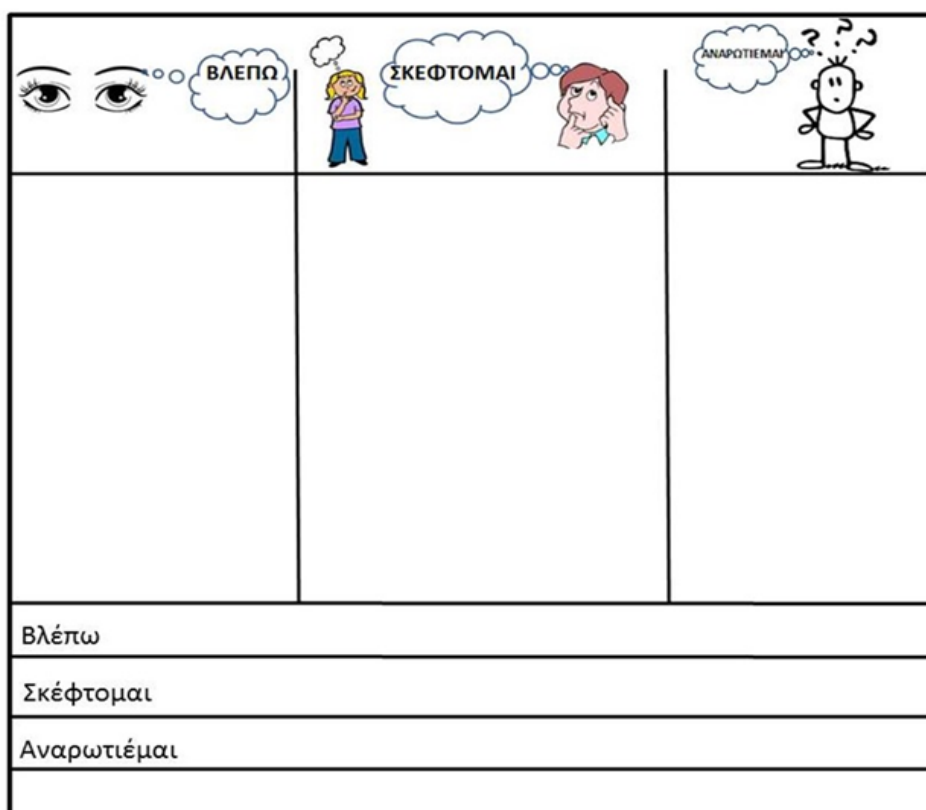
 ΒΛΕΠΩ	 ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ	 ΑΝΑΡΩΤΙΕΜΑΙ

Εκπαίδευση μέσα από την Τέχνη

(Εικόνα 2)

(Εικόνα 3)

<http://taniamanesi-kourou.blogspot.gr/>